

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQOROLARINING MEXNATGA OID HUQUQLARINI KONISITUTUTSIYAVIY NORMALARDA IFODASI

Jiyanova Shohidaxon Mahsumovna

Farg'ona viloyati yuridik texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

3-darajali yurist. Magistr.

E-pochta: shokhidaxonjiyanova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14254106>

Annotatsiya. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi davlatning asosiy qonuni bo'lib, fuqarolarning keng doiradagi huquq va erkinliklarini, jumladan, mehnat huquqlarini kafolatlaydi. Mehnat huquqlari insonning ijtimoiy huquqlarining ajralmas qismi bo'lib, munosib mehnat sharoitlarini ta'minlash, adolatli ish haqi va xodimlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlaydi. Ushbu maqolada fuqorolarning mehnatga oid huquqlarini konisitututsiyaviy normalarda ifodasi haqida batafsil keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: mehnat huquqlari, O'zbekiston Konstitutsiyasi, ijtimoiy kafolatlar, ishchilar, ish beruvchilar, mehnat qonunchiligi.

EXPRESSION OF EMPLOYMENT RIGHTS OF CITIZENS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN IN CONSTITUTIONAL NORMS

Abstract. The Constitution of the Republic of Uzbekistan is the main law of the state, which guarantees a wide range of rights and freedoms of citizens, including labor rights. Labor rights are an integral part of human social rights, ensuring decent working conditions, fair wages and social protection of employees. This article describes in detail the expression of the labor rights of citizens in the constitutional norms.

Key words: labor rights, Constitution of Uzbekistan, social guarantees, workers, employers, labor legislation.

ВЫРАЖЕНИЕ ТРУДОВЫХ ПРАВ ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В КОНСТИТУЦИОННЫХ НОРМАХ

Аннотация. Конституция Республики Узбекистан является основным законом государства, гарантирующим широкий спектр прав и свобод граждан, в том числе трудовые права. Трудовые права являются неотъемлемой частью социальных прав человека, обеспечивающих достойные условия труда, справедливую заработную плату и социальную защиту работников. В данной статье подробно описано выражение трудовых прав граждан в конституционных нормах.

Ключевые слова: трудовые права, Конституция Узбекистана, социальные гарантии, работники, работодатели, трудовое законодательство.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga, jumladan, mehnat huquqlariga alohida ahamiyat beradi. Konstitutsiyada belgilangan normalar mamlakat fuqarolarining mehnatga oid huquqlari va majburiyatlarini aniqlaydi.

Mehnat huquqining asosiy prinsiplari:

Tenglik: Konstitutsiyaning 17-moddasiga ko'ra, barcha fuqarolar jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi va ijtimoiy kelib chiqishiga qaramay, qonun oldida tengdirlar.¹

¹ <https://constitution.uz/uz/clause/index>

Mehnat qilish huquqi: Fuqarolarning mehnat qilish huquqi davlat tomonidan himoyalaniadi. Bu huquqlar Konstitutsiyaning 13-moddasida ta'kidlangan.²

Mehnat shartlari:

Ijtimoiy adolat: Konstitutsiya ijtimoiy adolat va inson farovonligini ta'minlashni maqsad qilib qo'yadi. Bu mehnat shartlari va haqlariga ham taalluqlidir.³

Mehnat muhofazasi: Mehnat muhiti va sharoitlari fuqarolarning sog'lig'i va xavfsizligini ta'minlash maqsadida davlat tomonidan nazorat qilinadi.⁴

Mehnat munosabatlari

Mehnat munosabatlarining huquqiy asosi:

Konstitutsiyaviy normalar: Uzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi mehnat munosabatlarini tartibga solish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Davlat fuqarolarning mehnat huquqlarini himoya qilish uchun zarur choralarni ko'radi.

Mehnat kodeksi:

O'zbekistondagi mehnat munosabatlari asosan Mehnat kodeksi bilan tartibga solinadi, bu kodeks konstitutsiyaviy normalarga muvofiq ishlaydi.⁵

O'zbekistonda mehnat huquqlarining asosiy konstitutsiyaviy kafolatlarini esa quyidagilar tashkil qiladi.

Mehnat huquqi: Har bir fuqaro mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli mehnat sharoitlari va ishsizlikdan himoyalaniish huquqiga ega (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 37-moddasi).⁶

Ishni erkin tanlash: Har bir fuqaro faoliyat turini, kasbini va ish joyini erkin tanlash huquqiga ega.

Adolatli mehnat sharoitlari: Bu xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlari, cheklangan ish vaqti, haq to'lanadigan ta'tillar va boshqa ijtimoiy himoyalarni o'z ichiga oladi.

Ishsizlikdan himoya qilish: Davlat yangi ish o'rinlarini yaratish va ishsizlikka qarshi kurash choralarni ko'rmoqda.

Bir xil qiymatdagi ish uchun teng haq: erkaklar va ayollar teng qiymatdagi ish uchun teng haq olish huquqiga ega.

Mehnat huquqlarini himoya qilish: Davlat fuqarolarning mehnat huquqlarini, shu jumladan kasaba uyushmalarini tuzish huquqini va jamoaviy bitimlar tuzish huquqini himoya qilishni kafolatlaydi.

Mehnat huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlarining ma'nosi:

Adolatli jamiyatni yaratish: mehnat sohasida barcha fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash adolatli va ijtimoiy davlatni yaratishga yordam beradi.

Mehnat unumdorligini oshirish: munosib mehnat sharoitlari va ijtimoiy kafolatlar xodimlarning motivatsiyasini va natijada mehnat unumdorligini oshiradi.

Ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash: mehnat huquqlarini himoya qilish ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va ijtimoiy nizolarning oldini olishga yordam beradi.

² <https://constitution.uz/uz/clause/index>

³ <https://www.lex.uz/acts/41098>

⁴ https://nrm.uz/contentf?doc=6127_o%E2%80%98zbekiston_respublikasining_konstituciyesi_%28o%E2%80%98n_ikkinchi_chaqiriq_o%E2%80%98zbekiston_respublikasi_oliy_kengashining_o%E2%80%98n_birinchi_sessiyasida_qabul_qilingan%29&product

⁵ <https://www.lex.uz/acts/41098>

⁶ <https://www.lex.uz/acts/41098>

Xalqaro standartlarga muvofiqligi: O'zbekistonda mehnat huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlari xalqaro mehnat standartlariga mos keladi, bu esa mamlakatimizning xalqaro maydondagi nufuzini oshiradi.⁷

Mehnat huquqlarini amalda tatbiq etish

Mehnat huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlarini amalga oshirish maqsadida O'zbekistonda mehnat munosabatlarini tartibga soluvchi qator qonunlar va qonunosti hujjatlari qabul qilingan. Davlat mehnat qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish va ishchilar huquqlarini himoya qilish uchun maxsus organlar ham tuzadi.

Biroq, mavjud kafolatlarga qaramay, mehnat huquqlarini amalga oshirishda ba'zi muammolar saqlanib qolmoqda.

Mehnat qonunchiligining barcha normalari har doim ham kuzatilmaydi: Ba'zi ish beruvchilar ishchilarning mehnat huquqlarini buzadi, kam ish haqi to'laydi, xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlamaydi va hokazo.

Ishchilarning o'z huquqlari haqida xabardorligi yo'qligi: Ko'pgina ishchilar o'z huquqlarini bilishmaydi va ularni qanday himoya qilishni bilishmaydi.

Mehnat qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish tizimining zaif samaradorligi: mavjud nazorat mexanizmlari har doim ham samarali ishlamaydi.

Mehnat huquqlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagilar zarur:

- Mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazoratni kuchaytirish: Ish beruvchilar faoliyatini muntazam tekshirish, mehnat huquqlarini buzganlik uchun javobgarlikni oshirish.
- Xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish: ishchilar uchun ularning huquq va majburiyatlari haqida axborot kampaniyalarini o'tkazish.
- Kasaba uyushmalarining rolini kuchaytirish: Kasaba uyushmalari mehnatkashlar manfaatlarini himoya qilishda faolroq rol o'ynashi kerak.
- Ijtimoiy muloqot tizimini takomillashtirish: mehnat bozorida muammolarni hal qilishda davlat, ish beruvchilar va kasaba uyushmalarining o'zaro hamkorligini kuchaytirish.
- Mehnat huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlari ijtimoiy adolatni ta'minlash va mehnatkashlar manfaatlarini himoya qilishning muhim vositasidir. Biroq, ularni to'liq amalga oshirish uchun davlat, ish beruvchilar va ishchilarning birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi mamlakatimizning asosiy qonuni bo'lib, fuqarolarning, jumladan, mehnat huquqlarining keng doiradagi huquq va erkinliklarini kafolatlaydi. Mehnat munosabatlarini tartibga soluvchi konstitutsiyaviy normalarni tahlil qilish bizga quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi:

Mehnat huquqlarini himoya qilishga kompleks yondashuv: Konstitutsiyada nafaqat mehnat qilish huquqi e'lon qilingan, balki adolatli mehnat sharoitlari, ishsizlikdan himoyalash, teng mehnat uchun teng haq to'lash va kasaba uyushmalariga birlashish huquqi kafolatlangan.

Ijtimoiy yo'nalish: Mehnat munosabatlari sohasidagi konstitutsiyaviy normalar o'z fuqarolarining munosib hayoti va mehnatini ta'minlashga intilayotgan davlatning ijtimoiy yo'nalishini aks ettiradi.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mehnat huquqi

Xalqaro standartlarga muvofiqligi: O‘zbekiston Konstitutsiyasining mehnat munosabatlari sohasidagi normalari xalqaro mehnat standartlariga mos kelishi mamlakatning jahon hamjamiyatiga integratsiyalashish istagidan dalolat beradi.

Keyingi rivojlanish salohiyati: Erishilgan natijalarga qaramay, mehnat munosabatlari sohasidagi qonunchilikni yanada rivojlantirish uchun imkoniyatlar mavjud. Mehnat huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish, ijtimoiy sheriklar rolini kuchaytirish va mehnatkashlarning huquqiy madaniyatini oshirishni davom ettirish zarur.

Umuman olganda, O‘zbekistonda mehnat huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlari ijtimoiy yo‘naltirilgan iqtisodiyotni rivojlantirish va fuqarolar farovonligini ta‘minlash uchun mustahkam zamin yaratmoqda. Biroq bu kafolatlarning to‘liq amalga oshirilishi uchun qo‘shimcha qonun hujjatlari qabul qilinishi va ularni amalga oshirish bo‘yicha tizimli ishlarni amalga oshirish zarur.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mehnat huquqi
2. <https://constitution.uz/uz/clause/index>
3. <https://constitution.uz/uz/clause/index>
4. <https://www.lex.uz/acts/41098>
5. https://nrm.uz/contentf?doc=6127_o%E2%80%98zbekiston_respublikasining_konstituci_yasi_%28o%E2%80%98n_ikkinchi_chaqiriq_o%E2%80%98zbekiston_respublikasi_oliy_kengashining_o%E2%80%98n_birinchi_sessiyasida_qabul_qilingan%29&product
6. <https://www.lex.uz/acts/41098>
7. <https://www.lex.uz/acts/41098>